

Nr 957

Av herr **Wahlund m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 168, angående förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.*

(Lika lydande med motion nr 808 i Första kammaren)

I propositionen nr 168 föreslås godkännande av ett av det statliga företaget Svenska skifferoljeaktiebolaget träffat avtal om förvärv av aktierna i Svenska Duroxaktiebolag. Durox-bolaget, som med säte i Skövde idkar inköp och försäljning av byggnadsmaterial samt driver annan i samband därmed stående verksamhet, äger praktiskt taget samtliga aktier i Skövde gasbetong aktiebolag, som i anläggningar i Skövde tillverkar olika byggnadsmaterial. I det preliminära köpeavtalet ingår även de till Skövde gasbetong AB knutna dotterbolagen Aktiebolaget Svenska stenhus, som tillverkar och försäljer monteringsfärdiga stenhus och driver handel med byggnadsmaterial, samt Durox International S/A. Vidare ingår den av Skövde gasbetong AB ägda hälften av aktierna i Rockwool AB, som är det dominerande företaget inom mineralulls- och glasullsbranschen. Den begärda köpeskillingen, 34 milj. kr., och kostnaderna för därutöver erforderliga investeringar skall enligt propositionen bestridas av de tillgångar, som skifferoljebolaget förfogar över, sedan dess industrianläggningar och rörelse i Kvarntorp överlåtits till Ytong-koncernen.

Departementschefen erinrar i propositionen om att skifferoljebolaget under senare år varit inriktat på förberedande utredningar samt utvecklingsarbete för industriell produktion av byggnadsmaterial och redovisar som sin avsikt att successivt lägga fram förslag i syfte att staten som företagare skall kunna mer aktivt än hittills medverka till byggnadsämnesproduktionens och byggnadsverksamhetens rationalisering. Förvärvet av Durox-bolaget skulle därför vara ett betydelsefullt steg i riktning mot att stabilisera och förstärka den statliga verksamheten på byggnadsmaterialområdet.

Enligt vår mening bör staten i normala fall inte engagera sig som företagare inom det egentliga näringslivet, eftersom den statliga företagsamheten måste anses ha mindre förutsättningar till effektivitet i produktionen än den enskilda företagsamheten. Det statliga företagandet bör inskränkas till sådana fall, där särskilda organisatoriska eller sociala skäl gör det erforderligt. Från sistnämnda utgångspunkt fäster vi stor vikt vid det av propositionen berörda statsföretaget Törefors aktiebolag, som måste

betraktas som ett nödvändigt engagemang för upprätthållandet av sysselsättningen inom ifrågavarande område av Norrbotten. Men det kan enligt vår mening inte finnas sådana skäl för ett statligt engagemang i en byggnadsmaterialproduktion i Skövde.

Svenska skifferoljeaktiebolaget bildades 1941 för att genom oljeutvinning ur alunskiffertillgångarna i kvarntorpsområdet i östra Närke medverka till landets försörjning med flytande bränslen. Efter krigets slut beslöt statsmakterna, att verksamheten, som ansågs ha stor betydelse ur beredskapssynpunkt, skulle fortsätta. Då skifferoljeframställningen även med hänsyn till beredskapssynpunkten visade sig ogynnsam, beslöt riksdagen 1961 att denna verksamhet skulle successivt avvecklas. Anledningen till att riksdagen förordade en successiv avveckling var att en total avveckling i ett sammanhang kunde förväntas medföra avsevärda sociala och ekonomiska problem för kvarntorpsbolagets personal och även för berörda kommuner. Det ansågs angeläget att som ersättning få annan industri förlagd till Kvarntorp. Redan tidigare hade kvarntorpsbolaget i detta syfte startat ammoniakproduktion och gasolproduktion. Ammoniakproduktionen och gasoldistributionen har emellertid kunnat överlätas till enskilda företag, och bolagets egen gasolproduktion har avvecklats. Sedermera har skifferoljebolaget inriktat sig på i första hand byggnadsmaterialproduktion. En fabrik för tillverkning av kalksandsten har uppförts vid Kvarntorp, och en s. k. finskifferugn har anlagts. Bolaget har också projekterat en anläggning för tillverkning av gipsskivor, där huvuddelen av gipsen skulle ersättas av skifferaska. Vidare har bolaget inriktat sina undersökningar på förutsättningarna för tillverkning av vissa andra byggnadsmaterial, nämligen mineralull, baserad på skifferaska, tegel och klinker samt lättgrus och lättbetong.

I den av årets riksdag godtagna propositionen nr 83 framhölls, att starka driftekonomiska skäl talade för att den återstående skifferpyrolysverksamheten i Kvarntorp lades ned i ett sammanhang. Särskilt för den del av personalen, som på grund av ålder eller andra skäl är starkt lokalt bunden, är det emellertid angeläget att nya arbetstillfällen erbjuds på orten i omedelbar anslutning till nedläggningen. Riksdagen har uttalat sig för att den slutliga avvecklingen av pyrolysverksamheten bör kunna genomföras, sedan en ur sysselsättningssynpunkt godtagbar verksamhet i kvarntorpsområdet säkrats.

I juli i år har skifferoljebolaget försålt huvuddelen av sitt industrikomplex i Kvarntorp till Ytong aktiebolags dotterföretag Yxhults stenhuggeriaktiebolag. Undantagna från överlåtelsen är främst en fastighet i Bresäter, Hallsbergs kommun, askhögen i Kvarntorp och den utrustning, som skifferoljebolaget skaffat eller beställt för den planerade gipsplattetillverkningen. Genom avtalet har skifferoljebolaget inte avhänt sig rätten till de

resultat som framkommit av det tekniska utvecklingsarbetet i fråga om byggnadsmaterial. Kalksandstensfabriken och finskifferugnen ingår dock i försäljningen. Skifferoljebolaget äger rätt att intill 1970 utföra försök i finskifferugnen beträffande bl. a. bränning av skiffer. Driften av kvarntorpsverket och den därtill hörande affärsrörelsen har genom försäljningen överförts till Yxhult-bolaget. F. n. driver sålunda skifferoljebolaget inte någon industriell rörelse. All skifferoljebolagets personal, som inte står kvar i bolagets tjänst, har erbjudits omedelbar anställning hos Yxhult-bolaget. Genom försäljningen till Yxhult-bolaget får det av riksdagen 1961 fattade beslutet om avveckling av skifferoljebolagets tidigare verksamhet i huvudsak anses genomfört på tillfredsställande sätt.

Såsom framgått har i den tidigare redovisningen inför riksdagen skifferoljebolagets engagemang i byggnadsmaterialindustrin motiverats med nödvändigheten av att en tillfredsställande sysselsättning garanteras inom kvarntorpsområdet. Detta syfte har givetvis inte något samband med det i propositionen föreslagna engagemanget i byggnadsmaterialproduktionen i Skövde men kan i väsentlig mån anses tillgodosett genom att kvarntorpsverket överlåtits till Ytong-koncernen. Sociala skäl kan sålunda inte anföras för skifferoljebolagets förvärv av Durox-bolaget. De principiella skäl, som vi ovan redovisat, måste sålunda leda till att förslaget om ett statligt förvärv av Durox-bolaget bör avslås. Härtill kommer enligt vår mening väsentliga ekonomiska skäl. I propositionen utsäges, att Durox-koncernen, om man bortser från Rockwool-bolaget och Durox International, inte har en tillfredsställande likviditet. Vilket kapitaltillskott, som kan erfordras, preciseras emellertid inte. I propositionen presenteras inte heller någon lönsamhetsbedömning.

Den fortsatta avvecklingen av skifferoljebolagets pyrolysverksamhet skall enligt propositionen samordnas med att tillräckligt antal nya likartade arbetstillfällen i industriell verksamhet skapas i kvarntorpsområdet. Vi ansluter oss givetvis helt till denna målsättning. Såsom framgått har skifferoljebolaget förbehållit sig den utrustning, som skaffats eller beställts för den planerade gipsplattetillverkningen, liksom också äganderätten till den s. k. askhögen. Departementschefen framhåller, att skifferaskan har egenskaper, som kan göra den värdefull som utgångsmaterial vid industriell produktion av byggnadsmaterial. Vi delar naturligtvis uppfattningen, att den skifferaska, som samlats vid Kvarntorp, så långt möjligt bör utnyttjas för industriell produktion. Ehuru det inte utsägs i propositionen, synes avsikten vara, att skifferoljebolaget skall starta ny industriell verksamhet i kvarntorpsområdet i det nämnda syftet. Enligt vår mening är det dock angeläget, att man i första hand söker få enskild företagsamhet intresserad av ifrågavarande exploatering, varigenom en högre produktionseffektivitet bör kunna uppnås.

Det är helt naturligt en väsentlig uppgift för staten att effektivt medverka till den nödvändiga rationaliseringen inom byggnadsverksamheten. Vi delar emellertid inte departementschefens uppfattning att detta bör ske genom statligt engagemang i byggnadsmaterialproduktionen. Såsom framhållits i propositionen pågår inom byggnadsstyrelsen ett utvecklingsarbete avseende industriella byggnadsmetoder. Vidare har f. n. en särskild utredning i uppdrag att pröva möjligheterna och förutsättningarna att främja och påskynda byggnadsbranschens industrialisering. I de nämnda sammanhangen bör det utvecklingsarbete, som skifferoljebolaget utfört beträffande byggnadsbranschen, nyttiggöras. Ett statligt företagande inom byggnadsmaterialproduktionen måste däremot förutsättas verka hämmande för en eftersträvad ökning av effektiviteten. Utvecklingsarbetets resultat bör ställas till förfogande för den enskilda byggnadsindustrin.

I anledning av propositionen nr 83 har årets riksdag bemyndigat Kungl. Maj:t att, om det befanns lämpligt, besluta om ekonomiskt samgående mellan skifferoljebolaget samt Laxå- och Törefors-bolagen. Enligt den förevarande propositionen bör aktierna i Törefors aktiebolag och i Laxå bruks aktiebolag övertas av skifferoljebolaget. Vår uppfattning är, såsom framgått, att skifferoljebolaget inte bör engagera sig i Durox-bolaget och att de speciella råvarutillgångar, som kvarntorpsområdet representerar, helst bör exploateras av enskild företagsamhet. Detta utesluter emellertid inte angelägenheten av en möjlig ekonomisk samordning av den statliga företagsamheten. Såsom vi understrukit fäster vi särskild vikt vid att den socialt viktiga verksamhet, som Törefors-bolaget representerar, ges så goda förutsättningar som möjligt.

Med stöd av vad sålunda anförts får vi hemställa,

att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om godkännande av Svenska skifferoljeaktiebolagets förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag.

Stockholm den 23 november 1965

Sten G. W. Wahlund

Rune Gustafsson
i Alvesta

Johannes Antonsson

Gustaf Svensson
i Vä